

8.11.36

השאלה המרכזית בחקירת הועדה היא - עילת המהומות

(the underlying causes). מקביעה זו נובעות ההצעות אשר על

הועדה להציע לממשלה. העילה המקובלת באנגליה היא - פחד

הערבים. זוהי ההסברה של הנציב. זה יהיה ציר הופעתו בפני

הועדה. לכך מכוון כל החומר הפוליטי שמוגש ע"י הממשלה.

ומכאן המסקנה להגביל את העליה וההתיישבות במידה כזו - שתשקם

פחד הערבים, הבטחה שהעליה לא תביא לרוב יהודי, מסטר קרקעי

שיבטיח שהארמה לא תעבור ליהודים. שלטון עצמי תיכף - מיוסד

על הרוב הקיים. וימצאו סמוכין לכך בספרים הלבנים. כל שאר

ההוראות של הועדה ספלות לגבי שאלה זו. בחומר שהכינונו עד

עכשיו אין חשובה על שאלה מרכזית זו. הלילה נדרה שנתי - כי

שאלה זו לא נתנה לי מנוח - עד שנמצאה לי החשובה.

ודאי שהערבים מתנגדים לציונות. כלומר הערבים

בכלל. הערבי היחיד מוכר קרקע ליהודים, הספנים מעלים חלוצים,

בעלי בתים בונים דירות לעולים. בימים כתיקונם כל הערבים כמעט

נושאים ונותנים עם יהודים. ערבים מתערבבים חמיד בחוך צבור

יהודי. בחגיגות עממיות ח"א מלאה ערבים. אין אשה ערבית מיוחדת

לבקר בלילה לבדה מקום יהודי. עובדים ערבים לאלפים במושבות

יהודיות.

לא ריבוי-העליה גרם למהומות. אי אפשר ליחס הפרעות

ב-1920 וב-1921 לעליה גדולה. העליה רק התחילה אז. ובשנת

1929 לא היתה כמעט לגמרי עליה. שלוש שנות הגיאות 1933-1935

היו שקטות (מלבד אוקטובר 1933). במרס 8, 1935 כתב הנציב ללונדון:

The general feeling of peace and security has steadily improved during the course of the last three years.

כדי לקבוע אם המנדט והבית הלאומי הם גורמי המאורעות

יש לשאול: אילו היה מצב זה שקיים עכשיו בארץ קיים בלי מנדט ובלי הצהרת בלפור - ההיו פורצות מהומות או לא? אין ספק שהיו פורצות מהומות, ובלי שלטון אנגלי - ודאי שהיו חכופות יותר. תושבי הלבנון דורשים הפרדה מסוריה. מדוע? הם מיעוט נוצרי בקרב רוב מוסלמי. המנדט הצרפתי עומד להתבטל, אלה ואלה יקבלו עצמאות, אולם המיעוט חושש לרוב, - וביניהם יש שוחפות של שפה ותרבות וגזע. בעירק לא הייתה שאלת עליה, ופחד שמא יהיו האשורים רוב - והיה טבח באשורים. בשנת 1860 היו פרעות בסוריה - המוסלמים ערכו טבח בנוצרים ומדינות אירופה נאלצו לשלח צבא.

העילה היסודית של המהומות היא החולשה המספרית של

היהודים ופולחן האלמות של הערבים. תורת האיסלם על ג'יהד, פולחן האלמות בעולם, חוסר סבלנות של ערבים כלפי מיעוטים, והמחשבה שאפשר להשמיד את היהודים - אלה גורמים למאורעות, ואין למנוע מהומות אם הישוב היהודי לא יגדל ולא יוכל יושב הישוב הערבי להתנפל עליו.

יש גם גורמים מסייעים למהומות. היו גורמים התלויים

בזמן: מלחמת חבש, המהומות במצרים ובסוריה. גורם חשוב הוא ריכוז כוח כספי ופוליטי במשרת המופתי. המופתי מילא תפקיד גדול אם לא מכריע בפרעות 1920, 1921, 1929. בידו כל אמצעי

הווקף והמועצה המושלימית העליונה והוא שליט על פקידים ומורים ואין הוא אחראי בפני איש, וכל מתיחות, מהומות, מגבירות כוחו. גורם מסייע רב-משקל הם נדנודי הממשלה בקיום המנדט. אלה נוסעים הכרה בלבוח המנהיגים הערבים שע"י אלמות יבטלו את המנדט.

אין הממשלה מונעת הסתה גזעית ואנטי-יהודית. אולם התנהגות השלטון במאורעות סייעה יותר מכל להתפשטות המהומות והמשכתן. למרות אזהרותינו התירה הממשלה את השביתה, הנציב נתן חוקף פוליטי לוועד העליון, חמך במופתי, סבל את המרי האזרחי, לא אחז באמצעים מספיקים נגד איומים, הכריז הכרזות שלא קיים אוחם. גם מצב העבודה העברית במפעלי הממשלה היה גורם מסייע. בשביתה מילאהתפקיד מכריע שביתת נמל יפו. נמל זה הושבת - כי לא היו בו פועלים יהודים. נמל חיפה לא הושבת - כי עבדו בו יהודים.

מה נובע מכל זה?

הלקח העיקרי הוא ההכרח להחיש גידול הישוב ולקיים ברצון נחרץ את המנדט. ישוב חלש יהיה מטרה וכוח מפתח למהומות. זוהי תורה כולה שיש להסיק מהמהומות. בין השאר יש לפרק שלטונו הבלתי מוגבל של המופתי, להפריד משרת המופתי ממשרת נשיא המועצה המושלימית, לסדר קונטרול על כספי הווקף, יש לאסור בכל חוקף הסתה גזעית, יש לשכלל שיטת הבטחון ולהגדיל חלק היהודים בכוחות הביטחון, ויש להרחיב חלק היהודים בשרות המדינה; רכבת, נמל, דואר וכו'.